

Zsidó Beaubourg és háttere Centre Rachi

Zsidó Beaubourg, így hívták a Centre Pompidouhoz hasonlítva a Centre Rachit: azt a sokrétű feladatot ellátó zsidó kulturális és oktatási központot, amelyet a hetvenes években építettek Párizs belvárosában. A 39 rue Brocában emelkedő roppant, negyvenezer négyzetméteres épületkomplexumot 1973-ban hozták létre, majd 1993-ban ideiglenesen bezárták, s most, 1996. december 10-én nyitották meg ismét, teljesen felújítva.

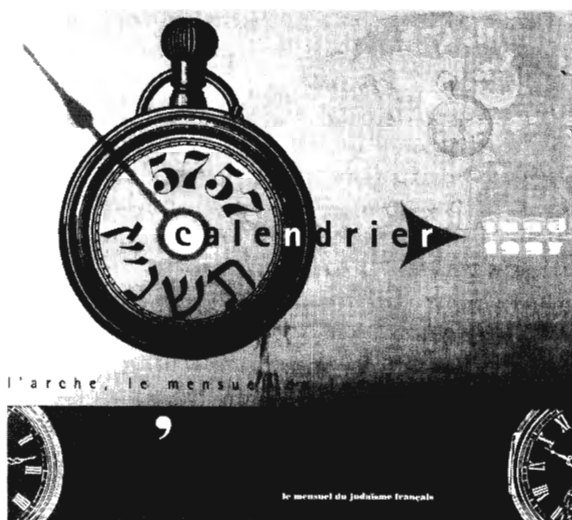
Az avató ünnepségen Alain Juppé miniszterelnök méltatta az intézmény jelentőségét s szerepét a francia kultúrában. Ahhoz, hogy Franciaország és Európa legnagyobb zsidó kulturális intézményét bemutassuk, látnunk kell: ki és mi áll mögötte.

Elsősorban 650 000–700 000 zsidó. Európa legnagyobb zsidó népessége. Önmagában is igen sokszínű, sokfelől származó tömeg. A régi elzászi és délfraancia „törzsek” leszármazottai mellett (amely törzsből eredt az intézménynek nevet adó Rachi, a XI. században élt talmudmagyarászó – akinek munkája az ófrancia nyelv egyik leggazdagabb kincsestára) a századunk első évtizedeiben bevándorolt kelet-európaiak, főként lengyelek (mai napig élénk jiddis élet folyik Párizsban – összeállításunk egyik hiányossága, hogy a jiddis Párizs ezúttal kimaradt – majd pótoljuk) és a Maghreb országok függetlenné válása, majd a hatnapos háború következményei folytán a hatvanas évek elején bevándorolt észak-afrikaiak.

Ez a dinamikus, egymást megtermékenyítő sokszínűség egyaránt jelen van a Saint-Paul negyedben, a zsinagógákban, az intézményekben, az újságok lapjain s a kulturális programokban.

A francia zsidóság csúcsszerve, a CRIF (Conseil Représentatif des Institutions juives de France) fogja át a francia zsidóság valamennyi megnyilvánulását. 1943-ban alakították a nagy zsidó szervezetek képviselői Lyonban, az illegáltságban, azzal a céllal, hogy az ellenállást és a mentést koordinálja.

Egyik alapítója s önmagában is legnagyobb szervezete a Consistoire Central, amely a mi

MAZSIHISZ-ünknek felel meg. Történetét és jelenlegi feledatait elnöke, Jean Kabn mondta el, aki rövid időre fogadott. Ő maga markáns, nemes jelenség, strassbourgi családját ezer évre vezeti vissza.

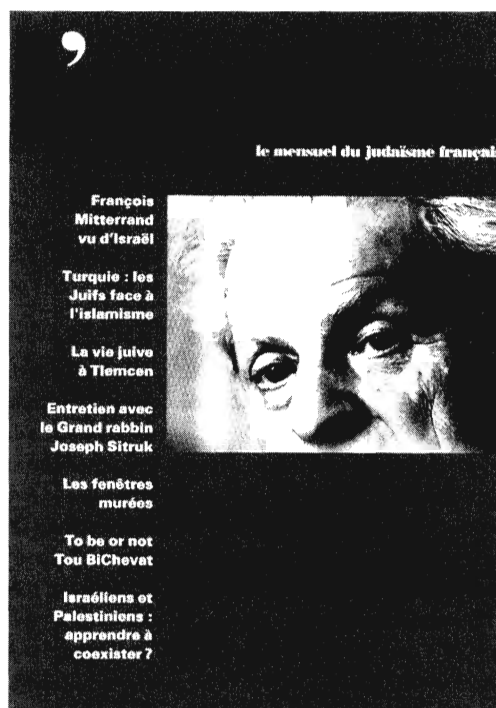
Hivatására nézve: ügyvéd. A CRIF-nek hat éven át volt elnöke, s a mai napig, szűkebb patriája: a strassbourgi hitközség vezetője is. A hétvégét a Rajna menti szülőföldjén tölti, annál is inkább, mert onnan egy napra Brüsszelbe rándul át, ahol az Európa Tanács mellett működő Fajgyűlölet Ellen Küzdő Bizottság elnöki tisztét is betölti. Másik, a francia közéletben viselt posztja a miniszterelnök mellett működő, az emberi jogok érvényesülését felügyelő, konzultatív szervezet: a nyolcvan legnagyobb vallási és civil szervezetet összefogó Commission des droits de l'homme elnöke is. Például ő közvetített a hivatalos papírok nélkül Párizsban tartzkodó s magukat egy templomban eláncoló afrikaiak és a kormány között.

A Consistoire Centrale története a napóleoni időkig nyúlik vissza, s berendezkedése azért fontos számunkra, mert a zsidók európai emancipációjának ez az intézményesülési folyamat adott példát és vázat.

1789 előtt 40 000 zsidó élt Franciaországban, többnyire szegények, a társadalom jogok nélküli páriái.

Párizsban szokásjogok alapján eltűrték a letelepedésüket, Strassbourghban, Colmarban, Mulhouse-ban azonban nem. 1791-ben kapták meg az egyenlő jogokat. I. Napóleon javasolta az Államtanácsban, hogy a zsidókat integrálják a francia nemzetbe.

1806-ban ült össze a zsidó notabilitások gyülekezete, hogy megvitassák a forradalom és az egyenjogúsítás következtében beállott új helyzetet. Arra a következtetésre jutottak, hogy az alapvető kérdések rendezéséhez szükség van vallási tekintélyekre is – ezért Napóleon a következő évben összehívta a hetven tagú (kétharmad részben rabbikból álló) Nagy Szanbedrint. Ők határozták meg a választóvonalat a vallási és a politikai jogosítványok között. Ezek a döntések alapozták meg a francia (s hatására az európai) zsidó közösség társadalmi körülményeit. „Religion et la Patrie!” (Vallás és hazánk!) Ez a francia zsidóság fejlődési modellje, amely a zsidók diszkriminációja ellen küzd, a hagyományaik védelméért s egyben a hazájuk által nyújtott emberi és polgári jogokban való teljes részvételért. Letéteményese a Consistoire Central, amely megalakulásakor 6, ma 232 hitközséget foglal magába. Az intézmény státusát fenttartotta a restaurációs királyság, a II. Császárság és a III. Köztársaság is – 1848-ban a Consistoire volt elnökét, Adolphe Crémieux-t már igazságügy-miniszterré nevezik ki. A következő

nagy átalakulás az intézményrendszerben 1905-ben az állam és egyház szétválása után történt, amikor föl kellett frissíteni és megerősíteni a forrásokat, amelyek a zsidó életet és művelődést fönntartották. A Consistoire visszautasította az együttműködést a Vichyi kormánnyal, s meghatározó alapítója volt a CRIF-nek. A főlzabradulás után hamar újjáéledt a francia zsidó kultúra: a lerombolt, megrongált zsinagógákat újjáépítették, az oktatást megindították, s új közösségi központokat alapítottak. A hatvanas évek újabb kihívást hoztak: az Észak-Afrikából és Egyiptomból elmenekült, túlnyomórészt frankofon zsidóság szociális megsegítését s integrálását a francia társadalomba. Ma a legfőbb gond a szegénység és munkanélküliség – s menetrendszerű következményei: a rasszizmus, zsidóellenes atrocitások és az idegengyűlölet. (A Rachi Központba a bejutás nem ment egyszerűen, mert a bejáratot fegyveresek őrzik, miután az egész francia társadalmat megbolygató metróröbbsantások táján egy szomszédos zsidó újság, a Tribune Juif szerkesztősége levélbombsát kapott.) Le Pen előretörése – Jean Kahn szerint – rossz közérzetet teremthet, de reális bajt, veszélyt aligha. Elég erős és egységes a francia politikai élet ahhoz, hogy ne engedje a szélsőjobb oldalt cselekvési pozícióba. A francia társadalom 8 százaléka számít szegénynek, a zsidó népesség 12 százaléka. E ténynek fokozott aktivitást kell gerjesztenie a szociális intézményekben.

Ahogy a vallási és közösségi életet a Consistoire Central, a politikai reprezentációt (s benne az Izraellel való kapcsolattartást és a közel-keleti békefolyamat elősegítését) a CRIF irányítja, úgy a harmadik nagy feladatcsoportot a kulturális, oktatási és szociális problémák megoldását az FSJU (Fonds Social Juif Unifier, azaz Egyesült Zsidó Szociális Alap) szervezi.

Ez az irányító szervezet 1950-ben jött létre azzal a céllal, hogy a közösségekben spontán módon született – száznál több – kulturális, szociális és oktatási szervezetek tevékenységét összefogja, és magasabb szintre emelje. 1994-ben a miniszterelnöki rendelettel megkapta a nemzeti intézmény jogosítványait.

Az oktatásban az FSJU az összekötő kapocs az Oktatási Minisztérium és a zsidó iskolák, a fakultatív programok, különösen az ifjúsági mozgalmak területén pedig az Ifjúsági és Sport Minisztérium között.

A nagy kulturális beruházások, „projectek”, regionális vagy nemzeti rendezvények szervezésében, a kulturális intézmények működtetésében és finanszírozásában az FSJU partnere a Kulturális Minisztérium. Hasonlóképpen partnerkapcsolatban

állnak a szociális problémák, sőt a foglalkoztatás megszervezésében a regionális tanácsokkal és a Munkügyi és Foglalkoztatási Minisztériummal. 1950-es alapítása óta az FSJU az egyedüli szervezet, amelynek joga van adományokat elfogadni és elosztani a zsidó intézmények javára. 1968-ban a Szobhnuttal közösen létrehozták az Appel Unifié Juif de France-ot a francia zsidóság azon szervezetét, amely évente adományokat gyűjt Izrael javára, s az FSJU hagyományos kulturális, oktatási szociális tevékenységi körét olyan programokban valósítja meg, amely hidat ver Izrael és Franciaország zsidósága között.

S mindezen háttértudás birtokában lépünk be (a jól őrzött – ez sajnos minden zsidó intézmény leitmotivja a világon) Rachi Központ kapuján. Posztmodernül funkcionális építészeti stílus, erőt és gazdagságot sugárzó, csillogó márványfelületek, puha szőnyegpadlók, öt emeleten keresztül subanó liftek, nesztelen szőnyegpadlók, kecses függőfolyosó-labirintusok. Az épület előadótermei egyetemenként is szolgálnak. A Sorbonne (L'Université de Paris I. Panthéon-Sorbonne) és a Rachi Központ 1984 óta indította be DUEJ (Diplôme d'Études sur le Judaïsme), azaz diplomát nyújtó zsidó tudományok programját, amely nemcsak általános judaizmust oktat, de részt vesz kutatásokban is. 12 év alatt több mint ezer diák hallgatta a kurzusokat, s ötszázan kaptak itt diplomát. A Sorbonne interdiszciplináris programjai keretében a történelmet, filozófiát és más humán tudományokat hallgató diákok kiegészítő szemináriumokra járnak ide. A három éve indított héber jogi stúdiók egyaránt vonzanak zsidó és nem zsidó diákokat. Az André Neher Intézet pedagógiai munkát irányít: a zsidó magániskolák számára nevel zsidó ismereteket oktató pedagógusokat, illetve a zsidó oktatási hálóhoz tartozók számára tart különböző tanfolyamokat. Évente 300 diáuk van. Javarészt a tanulók népét, de minden más érdeklődőt is kiszolgál a szintén André Neberről elnevezett könyvtár.

Több szervezet kapott itt helyet, bennünket azonban a kultúra érdekel leginkább. A Centre Rachi kultúrházként is üzemel. 800 személyes gyönyörű színházterme egyaránt ad otthont a dráma, a tánc, a zene műfajainak. Több saját társulat dolgozik itt, nem egy színpadi mű született helyi fölkerésre. Kiállító helyiségek is kibontakozási alkalmat nyújtanak a zsidó képzőművészek számára. Étterem, kávézó (a párizsi rabbinátus kóserügyi felügyelete alatt) szolgálja a gyomor örömeit, vagy szolgál alkalmul az ismerkedésre. S természetesen itt a helye a zsidó médiának is.

A Rachi Központ ad otthont a L'Arche (Bárka) című folyóiratnak, a francia zsidóság havilapjának, ahogy önmagát meghatározza a címlapon, és a RJC (La Radio de la Communauté Juive) a Zsidó Közösségi Rádiónak, a négy párizsi zsidó rádió közül a leghallgatottabb.

Kísérőm, Salamon Malka mindkettőben érdekelt: ő a rádió igazgatója és a L'Arche helyettes főszerkesztője. A rádió (Radio Communauté néven) 1981-ben indult, amikor Franciaország-szerte virágzásnak indultak (a hetvenes évek végének Tilos Rádió-szerű legalizációs harcai után) az egy-egy kisebbség érdekeit, kultúráját, színeit képviselő szabad rádióadók. A két média infrastruktúrája és személyi állománya részben közös: a szellemi erők okos kibaszálása. Salamon Malka Rabatban, Marokkó fővárosában született, a l'ENIO-n (Ecole Normale Israélite Orientale-on) vált zsidó értelmiségivé. Emmanuel Lévinas tanítványi köréhez tartozott, könyvet is írt róla, az újságírást általános érdeklődésű orgánumoknál kezdte. Az RCJ a világot zsidó szemüvegen keresztül nézi. Komoly felelősség hárul rá, hiszen rengeteg nem zsidó hallgatója is van. Egy-egy izraeli esemény kapcsán – s ilyen gyakran történik – az ő adójuk az első hírforrás, az érdeklődő telefonok hozzájuk érkeznek. Közvetlen kapcsolatban állnak a Kol Israel francia szekciójával – a hírműsorokat sokszor kicserélik, nemegyszer egyenesben átveszik a tudósításokat. Az RCJ műsorait pedig továbbadják a Franciaország más területein működő regionális zsidó rádióadóknak. Az óránként elhangzó hírek között kulturális és szolgáltató műsorokat sugároznak, amelyekben a főszerep Párizs és a párizsi régió közösségi életéé. Szerveznek kerekasztal beszélgetéseket, ahol a zsidó élet különböző aspektusait ütköztetik. A Múlt és Jövőről s persze erről a francia számról is készítenek velem riportot, ha már a tett színhelyén jártam.

Egy folyosónyi séta a L'Arche szerkesztőségébe. Ezt is csak kevesen csinálják, s hasonló Macintoshon, mint mi a Me3J-t. A lap 1957 januárja óta jelenik meg folyamatosan, s ezt tartják a legfontosabb francia zsidó orgánumnak. Különböző formátumban, tipográfiával és terjedelemben megjelent példányait régen ismerem – a jelenlegi elegáns, offsetpapíron, sok színes oldallal megjelenő lap magabiztosságot és kulturált kiegyensúlyozottságot sugall. 100 oldalon jelenik meg, a rendszeres rovatcímek babatárolják a fő érdeklődési köröket: az Ouvertures a publicisztika s a nagy interjúk rovata, Chronologie, Trente jours dans le mond rovat Izrael és a világ zsidósága eseményeit követi napról napra egy

adott hónapban, *Israel* rovatban politikai, gazdasági cikkek elemzik *Israel* helyzetét és társadalmát, a *Société* a francia zsidó élet összes területét tárgyaló írások helye, a *Culture*-ben a kulturális írások mellett rendszeres könyv-, film-, televízió-, zenekritikai írások mutatják be a gazdag művészeti pezsgést. Majd minden szám ad egy dossier-t, egy-egy téma vagy személyiség köré szervezett, egymást kiegészítő esszék, reflexiók sorát (egy ilyen összeállításból vettük át a számunk két, Lévináról szóló fordítását), az *Agenda* rovat tematikusan közli azokat a kulturális és tudományos eseményeket, közösségi rendezvényeket, ahová érdemes ellátogatni, s végül az *Annonces*-ban biztató házassági hirdetések adnak reményt, hogy nincs még minden veszve: a megváltás közeli, csak válaszolni

kell. Néhány dossier cím a közelmúltból: *Zsidó-Keresztény párbeszéd*, *Lévinas, a filozófus és zsidó*, *A zsidók és Németország*, *Jitzhák Rabin után*, *A Diaszpóra jövője*, *A Soá történelme*, *Izraeli-palesztin viszony*, *A kairói geniza*. S végül néhány múltbeli és jelenlegi rendszeres külső munkatárs a *L'Arche* szellemi holdudvarából: *Emmanuel Lévinas* (aki a *Difficile liberté – Nebéz szabadság* című munkájának nagy részét először itt közölte), *André Néber*, *Annie Kriegel*, *Léon Askénazi*, *Elie Wiesel* (aki a *L'Arche* előfizetői és barátai [ilyen szervezetet nekünk is létre lehetne hozni!?!] szövetségének tiszteletbeli elnöke), *Alain Finkielkraut*, *Shmuel Trigano*, *Pierre Birnbaum*, *Antoine Spire*.

Abonnement à l'arche

Je désire bénéficier d'un abonnement au tarif préférentiel me permettant d'économiser jusqu'à 240 F.

1 an, 11 n^{os} (dont 1 spécial) au tarif préférentiel de 390 F au lieu de 440 F*.

2 ans, 22 n^{os} (dont 2 spéciaux) au tarif préférentiel de 640 F au lieu de 880 F*.

Abonnement étranger 1 an, 440 F / 2 ans, 720 F.

Je joins mon règlement à l'ordre de «l'Arche» par

Chèque bancaire   CB n° _____ Expire le _____

Nom _____ Prénom _____

Adresse _____

Code Postal _____ Ville _____

* C'est le prix que vous auriez à payer si vous achetiez votre exemplaire au numéro.

A retourner au service abonnement : 36, rue de Picpus - 75012 Paris - Tél : 43 42 00 60